

УДК 354.075.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.03.15>

Петрів Іван Михайлович
ORCID 0000-0003-2698-395X
depr1423@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Анотація

У статті досліджено проблематику функціонування державного механізму захисту прав людини і громадянина Конституційним Судом України. Приділено увагу підходам до розуміння механізму захисту прав людини і громадянина за допомогою Конституційного Суду України та аналізу чинного законодавства з цього питання. Зазначено, що Конституційний Суд України відіграє особливо важливу роль у процесі функціонування державного механізму захисту прав людини і громадянина. Результатом його діяльності є не лише фактичний захист чи поновлення прав людини і громадянина, але й загальний конституційний контроль за належним дотриманням конституційно встановлених прав людини і громадянина органами державної влади. Проаналізовано значення та можливість застосування в Україні конституційної скарги як елемента механізму захисту прав людини і громадянина.

Метою статті є дослідження діяльності Конституційного Суду України в державному механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина.

Наукова новизна полягає у дослідженні та визначенні Конституційного Суду України як складової механізму державної влади, основною функцією якого є забезпечення дотримання та захисту конституційно визначених прав людини і громадянина.

Висновки. Становлення державності та ефективність механізму державної влади вимірюється, у першу чергу, станом дотримання та захисту прав людини і громадянина. Розбудова механізмів захисту прав людини на найвищому державному рівні має відбуватися із використанням інструментів конституційної юстиції у відповідності до практики конституційної ефективності публічної влади, з урахуванням принципу визнання людини як найвищої цінності, а також максимального дотримання Конституції органами публічної влади при реалізації повноважень на відповідній території. Питання забезпечення конституційних прав людини і громадянина повинне бути пріоритетним для всіх органів державної влади, а ефективне забезпечення їх дотримання можливе лише за рахунок функціонування відповідального впливового органу – органу конституційної юстиції. Рішення та висновки, що приймаються Конституційним Судом України, є орієнтиром для органів державної влади та громадян, несуть у собі виключну юридичну силу та є мірилом реального розвитку державного механізму захисту прав людини і громадянина. Наявність органу конституційної юстиції дозволяє однозначно та об'єктивно вирішувати спірні ситуації, що виходять із неоднорідних підходів та розуміння органами державної влади конституційних основ прав людини і громадянина. Водночас дослідження державного механізму захисту прав людини і громадянина підтверджує думку про те, що можливості Конституційного Суду України, виходячи з його повноважень, використовуються недостатньо.

Побудова ефективного державного механізму захисту прав людини і громадянина потребує подальшого розвитку, зокрема в частині застосування інституту конституційної скарги. Це продиктовано низькою ефективністю діяльності органів державної влади в питаннях захисту прав людини і громадянина із використанням конституційної юстиції й нездатністю оперативно вирішувати проблеми та виклики різного характеру. Аналіз інструментів захисту прав людини і громадянина дає змогу зробити висновок, що найбільш ефективними є інструменти, які надають можливість індивіду самостійно реалізовувати захист своїх прав шляхом активного звернення до уповноважених органів. У цьому зв'язку інститут конституційної скарги стане істотним посиленням механізму захисту прав людини і громадянина та

надасть Конституційному Суду України можливість реального забезпечення конституційно встановлених прав і свобод людини і громадянина.

Ключові слова: механізм державної влади, конституційна юстиція, захист прав людини і громадянина, конституційна скарга, державний механізм захисту прав людини і громадянина.

Petriv Ivan M.

ORCID 0000-0003-2698-395X

depr1423@gmail.com

IMPROVEMENT OF THE STATE MECHANISM OF PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND CITIZENS THROUGH THE ACTIVITY OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

Abstract

The article deals with the problems of functioning of the state mechanism of protection of human rights and citizens at the present stage of development of the Constitutional Court of Ukraine. Attention is paid to approaches to understanding the mechanism of protection of human and citizen's rights with the help of the Constitutional Court of Ukraine and analysis of the existing legislation on this issue. It is noted that the Constitutional Court of Ukraine plays a particularly important role in the functioning of the state mechanism for the protection of human rights and citizens. The result of its activities is not only the actual protection or restoration of human and citizen rights, but also the overall constitutional control over the proper observance of constitutionally established human and citizen rights by public authorities. The significance and possibility of applying the constitutional complaint in Ukraine as an element of the mechanism of protection of human rights and the citizen are analyzed.

The purpose of the article is to study the activities of the Constitutional Court of Ukraine in the state mechanism of protection of human and citizen's rights and freedoms.

The scientific novelty lies in the study and determination of the Constitutional Court of Ukraine as a constituent mechanism of state power, whose main function is to ensure the observance and protection of constitutionally determined human and citizen rights.

Conclusions. The establishment of statehood and the effectiveness of the mechanism of state power are measured first of all by the state of observance and protection of human and citizen's rights. The establishment of mechanisms for the protection of human rights at the highest state level should be carried out using the instruments of constitutional justice in accordance with the practice of constitutional effectiveness of public power, taking into account the principle of recognition of human being as the highest value, as well as the maximum observance of the Constitution by public authorities in the exercise of their powers in the respective territories. The issue of ensuring constitutional human and citizen rights must be a priority for all public authorities, and effective enforcement of their observance is possible only at the expense of the functioning of a responsible influential body - the body of constitutional justice. Decisions and conclusions adopted by the Constitutional Court of Ukraine are a guideline for state authorities and citizens, have exclusive legal force and are a measure of the real development of the state mechanism of protection of human rights and citizens. The presence of a constitutional justice body makes it possible to unambiguously and objectively resolve controversial situations arising from heterogeneous approaches and the understanding of the constitutional basis of human and citizen rights by public authorities. At the same time, the study of the state mechanism of protection of human rights and the citizen confirms the opinion that the possibilities of the Constitutional Court of Ukraine, based on its powers, are not used enough.

The establishment of an effective state mechanism for the protection of human rights and citizens requires further development, in particular with regard to the application of the constitutional complaint institute. This is due to the low efficiency of the activity of the state authorities in the issues of protection of human rights and the citizenry with the use of constitutional justice and the inability to quickly solve problems and challenges of different nature. The analysis of human and citizen's rights protection instruments makes it possible to conclude that the most effective are the instruments that

enable an individual to independently exercise the protection of their rights by actively appealing to the competent authorities. In this regard, the introduction of a constitutional complaint institute will significantly strengthen the mechanism of protection of human and citizen's rights and will provide the Constitutional Court of Ukraine with the possibility of ensuring the constitutionally established rights and freedoms of the individual and citizen.

Key words: *mechanism of state power, constitutional justice, protection of human and citizen's rights, constitutional complaint, state mechanism of protection of human rights and citizen.*

Постановка проблеми. У сучасному динамічному процесі розвитку держави та суспільства, глобалізації та щоденної мінливості суспільних відносин актуальність питання захисту прав людини і громадянина невинно зростає. Це пов'язано, зокрема, з процесом постійного розвитку й трансформації механізмів державного управління, що так чи інакше відображаються на дотриманні прав людини і громадянина. Тому дослідження державного механізму захисту прав людини і громадянина з точки зору функціонування органу конституційної юрисдикції як державного органу, що займає особливе місце в системі органів державної влади, є надзвичайно актуальним.

Аналізуючи діяльність органу конституційної юстиції в Україні з питання захисту прав людини і громадянина, можна стверджувати, що застосована модель конституційного правосуддя має пасивний характер. Це пов'язано з тим, що запуск механізму захисту прав людини і громадянина шляхом залучення органу конституційної юстиції вимагає реалізації переліку вимог з боку органів державної влади.

Побудова в Україні державного ладу на основі принципів демократизму, верховенства права, пріоритету прав людини і громадянина вимагає від механізму державної влади гнучкості, послідовності та неухильного дотримання Конституції. Проте, як показує досвід державного будівництва, не завжди достатнім для забезпечення прав людини і громадянина є формальне закріплення основоположних прав і свобод в Основному Законі. Тому з метою гарантування дотримання органами державної влади конституційних прав людини і громадянина правова реальність вимагає дієвого державного механізму, що може вважатися таким лише за умови функціонування спеціального органу конституційної юстиції, на який і покладаються відповідні завдання. Крім того, погоджуємо-

ся з думкою вчених про те, що мають діяти чіткі механізми контролю за дотриманням і виконанням законодавства [7, с. 43], зокрема парламентський контроль та відповідні законодавчі ініціативи парламентарів [8, с. 61].

Фундаментальні гарантії захисту прав і свобод людини в Україні закладені передусім у Конституції України. Саме факт закріплення в Основному Законі України окремих прав і свобод і врегулювання загальних засад взаємодії людини і держави є базисом для функціонування системи національних органів, діяльність яких спрямована на захист порушених прав. Крім того, Конституція України в ст. 55 гарантує кожному право, після використання всіх національних засобів правового захисту, звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Таким чином, механізм захисту прав і свобод людини в Україні будується за дворівневим принципом: національна система і міжнарод-

на [3, с. 185]. До державного механізму захисту прав людини в Україні відносять, як правило, органи, однією з функцій яких (основною або додатковою) є захист прав і свобод людини і громадянина (судова система, омбудсман, орган конституційної юстиції, прокуратура, правоохоронні органи тощо). За своєю природою і функціональними характеристиками ці органи відіграють різну роль у механізмі захисту порушених прав. У зв'язку з цим більшість науковців зазначає, що жоден з органів і організацій не володіє настільки універсальною компетенцією і засобами захисту прав людини, як судові інстанції. Цей висновок базується на функціональній характеристиці суду як єдиного органу, який здійснює правосуддя в Україні [4, с. 87].

Таким чином, питання визначення ролі конституційної юстиції в державному механізмі захисту прав людини і громадянина за-

лишається відкритим та потребує детально-го вивчення й аналізу. Використання досвіду європейських країн та аналіз сучасного стану забезпечення прав людини і громадянина за допомогою функціонування конституційної юстиції в державному механізмі захисту прав людини і громадянина надзвичайно актуальні в період стрімких перетворень у механізмах державного управління в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід звернути увагу на те, що для розуміння актуальних проблем формування й розвитку механізмів державного управління в Україні необхідно враховувати наукові напрацювання вітчизняних вчених-теоретиків у галузі конституційного та муніципального права, державного управління та у сфері економіки: М. Баймуратова, І. Гришової та О. Копиленка [5], Ю. Бальція [6], С. Владиченко [9], І. Мищака [7] та ін., що стосуються сутності та механізмів державного управління.

Метою статті є визначення функціональної ролі Конституційного Суду України в державному механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що початок формування сучасної системи захисту прав людини пов'язаний із рішеннями Міжнародної конференції 1945 року в Сан-Франциско (США), в яких було закладено її міжнародно-правовий і концептуальний фундамент. Перш за все, мова йде про Статут ООН, приписи якого стали базисом для прийняття цілого ряду основоположних міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, зокрема Загальної декларації прав людини 1948 року, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і соціальні права 1966 року, Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року та ін. Важливо підкреслити, що багато загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, особливо ті, які визначають права і свободи людини, імplementовано в національне законодавство багатьох країн світу.

Таким чином, держава, яка проголосила себе демократичною та правовою, прагне побудувати власну систему захисту прав людини, спираючись як на національні традиції, так і на рекомендації міжнародної спільноти.

Перш за все слід відзначити, що необхідність захисту прав і свобод людини і громадянина обумовлена станом дотримання конституційно та законодавчо закріплених прав і свобод органами державної влади, органами місцевого самоврядування, посадовими особами. Порушення, допущені зазначеними суб'єктами, стають підставою для запуску механізму захисту прав людини і громадянина.

За своєю природою діяльність всіх органів державної влади повинна бути спрямована на забезпечення прав людини та громадянина. Це впливає зі ст. 3 Конституції України, яка проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Поряд із питанням забезпечення прав людини і громадянина постає питання гарантування та захисту цих прав у разі їх порушення. У цьому зв'язку нормативне закріплення людиноцентристського вектору розвитку держави потребує практичного втілення у вигляді безпосередньої реалізації функції захисту прав і свобод людини і громадянина окремими органами державної влади.

Як зазначалося вище, до державного механізму захисту прав людини в Україні відносять, як правило, органи, однією з функцій яких (основною або додатковою) є захист прав і свобод людини та громадянина. Виходячи з системного аналізу Конституції України та Закону України «Про конституційний Суд України», можна зробити висновок, що Конституційний Суд України слід також розглядати як важливий елемент державного механізму захисту прав людини.

Дійсно, функції Конституційного Суду України безпосередньо в законодавстві не визначені. Цим породжується дискусія в наукових колах щодо системи і розуміння цих функцій. У законодавстві відображені лише повноваження Конституційного Суду України, виходячи з яких під функціями цього органу слід розуміти основні напрями діяльності, які реалізуються конституційним судом через призму його повноважень з метою виконання основних цілей і принципів конституційного правосуддя, а також затвердження конституційної законності в межах території держави.

Згідно ст. 1 ЗУ «Про Конституційний Суд України» завданням суду є забезпечення верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України. Як вже зазначалося вище, саме закріплення основних прав і свобод людини в Конституції є первинною та головною гарантією їх захисту [2]. Таким чином, функція захисту прав і свобод людини все-таки властива конституційному суду і виконується ним через призму повноважень, визначених у законодавстві.

Посилення ролі Конституційного Суду України в державному механізмі захисту прав людини відбулося внаслідок конституційної реформи щодо правосуддя, завдяки якій юридичні та фізичні особи в Україні отримали можливість реалізувати конституційне право на подання конституційної скарги до Конституційного Суду.

Так, 2 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким, зокрема, розширила доступ громадян та юридичних осіб до Конституційного Суду України через запровадження інституту конституційної скарги. Відповідно до ст. 151-1 Конституції України Конституційний Суд вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано. Відповідні зміни відобразились і в профільному законодавстві шляхом прийняття Закону України «Про Конституційний Суд України» в новій редакції.

Слід звернути увагу на те, що у сучасних державах сформовані і функціонують різні процедури захисту прав людини органами конституційної юстиції, ініціаторами яких є самі індивіди. Деякі процедури передбачають захист конституційною юстицією всього спектра прав, передбачених конституцією, інші – лише окремих, конкретно визначених.

Найбільш поширеними процедурами захисту прав людини шляхом індивідуального звернення до органів конституційної юстиції є: індивідуальна конституційна скарга; процедура *habeas corpus*; процедура *habeas data*;

процедура *mandato de suguranca*; процедура *amparo*; народна скарга (*action popularis*).

Кожна із зазначених процедур має свої особливості і сформувалася через історичні, соціально-політичні та інші обставини. Крім того, критично важливою для встановлення тієї чи іншої процедури є правова система, яка сформована і функціонує в державі.

Спираючись на дослідження вчених, які присвячені проблемі захисту прав людини за допомогою конституційної юстиції, можна сказати, що найбільш універсальним за своїми можливостями є інститут індивідуальної конституційної скарги. Цей інститут є дієвим засобом захисту конституційних прав від порушень, викликаних актами або діями органами та посадовими особами органів державної влади. Інститут індивідуальної конституційної скарги діє у ФРН, Польщі, Чехії, Словенії та інших державах.

Класична форма конституційної скарги функціонує в ФРН, де особа, яка вважає, що її конституційні права порушені, може звернутися до Конституційного суду безпосередньо з приводу конституційного контролю правозастосовчого акта, а в особливих випадках – нормативного акта. У Польщі судовий конституційний контроль (у польській юридичній літературі вживається термін «контроль конституційності права») здійснюється Конституційним Судом за допомогою як абстрактного контролю (при перевірці законів, міжнародних договорів і т.д. на предмет відповідності конституції), так і за допомогою інституту конституційної скарги, шляхом безпосереднього захисту прав і свобод людини.

Досліджуючи досвід Республіки Польща, пов'язаний із використанням інституту конституційної скарги, необхідно відзначити факт закріплення в Конституції Польщі в частині першій ст. 79 права на звернення до конституційного суду зі скаргою з питання про відповідність Конституції закону чи іншого нормативного акта безпосередньо кожним, чиї конституційні свободи або права були порушені. Закріплення такого права на конституційному рівні є основною гарантією захисту конституційних прав людини.

Можливість звернення до конституційного суду з конституційною скаргою передбачена також і в Конституції Чехії. Аналізуючи ст. 85 Конституції Чехії, де закріплений

текст присяги судді Конституційного суду, слід зазначити важливий момент закріплення його головним завданням і обов'язком захист природних прав людини. У продовження цієї ідеї ст. 87 закріплює можливість звернення зі скаргою до Суду не тільки приватних осіб, але й територіальних органів місцевого самоврядування у зв'язку з незаконним втручанням з боку держави. Така особливість є досить цікавою і надає можливість територіальній громаді захищати свої права як колективного суб'єкта.

Загалом традиція конституційної скарги в державах, приклади яких наведено вище, має тривалу історію. Роками відточувалися процедури звернення зі скаргою, розгляду й ухвалення рішення; механізми імплементації рішень та їх виконання; виховувалася правосвідомість громадян.

Тому шлях становлення, що проходить інститут конституційної скарги в Україні, є не менш складним та тривалим. Із моменту прийняття попередньої редакції Закону України «Про Конституційний Суд України» наукова спільнота наголошувала на необхідності запровадження інституту конституційної скарги як важливої складової механізму захисту прав людини. І ось, після внесення відповідних змін до Конституції України у 2016 році, близько року знадобилося законодавцю для того, щоби втілити ці положення Основного Закону в профільному законодавчому акті. Однак ця подія не стала початком розгляду конституційних скарг Судом, адже не було затверджено Регламент Конституційного Суду та не сформовано колегії і сенати Суду. Тому фактично реалізація функції захисту прав і свобод людини і громадянина шляхом застосування механізму конституційної скарги стала можливою лише в березні 2018 року після прийняття та затвердження всіх необхідних документів. Слід звернути увагу на те, що багато питань, пов'язаних з інститутом конституційної скарги, потребують подальшого удосконалення. Зокрема, обізнаність людей щодо наявності такої можливості, вимогливість до змісту скарги, процедура розгляду скарги, виконання рішень і висновків за результатами розгляду тощо.

Безумовно, запровадження інституту конституційної скарги в Україні є значним підсиленням механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. Крім того, з'явив-

ся додатковий «фільтр» між національною і міжнародною системами захисту прав людини та реальна можливість удосконалення законодавства шляхом усунення неконституційних норм. Визнання положень законодавчих актів неконституційними внаслідок розгляду конституційної скарги дозволяє уникнути в подальшому порушень прав і свобод людей внаслідок застосування неконституційних положень.

Однією з форм реалізації функції захисту прав і свобод людини конституційною юстицією є конституційний контроль. Конституційний Суд України, виходячи із норм Основного Закону України, здійснює попередній (превентивний) і подальший (репресивний) конституційний контроль.

Зазначені види конституційного контролю відіграють важливу роль у механізмі захисту Судом прав і свобод людини. Однак вони розглядаються в загальному сенсі, тобто носять «абстрактний характер» і не дієві в конкретних правовідносинах, що вимагають негайного врегулювання. Разом із тим, оцінюючи діяльність конституційної юстиції, слід вказати, що процедура абстрактного нормоконтролю в діяльності Конституційного Суду України проявила високу ефективність у державному механізмі захисту прав людини.

Іншою формою захисту прав і свобод людини Конституційним Судом України є повноваження з розгляду конституційного подання про необхідність офіційного тлумачення Конституції України. Аналіз діяльності Конституційного Суду України показує, що, даючи офіційне тлумачення правових норм, відбувається забезпечення прав людини у питаннях, що були предметом розгляду органів судової або виконавчої влади. Однак функцію офіційного тлумачення Конституційного Суду України важко віднести до дієвих засобів захисту прав і свобод громадян з огляду на те, що уповноважені на конституційне подання особи з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав і свобод людини мають право звернутися до Конституційного Суду України по таке тлумачення виключно за наявності фактів неоднозначного застосування положень Конституції чи законів України судами або іншими органами державної влади.

Необхідно підкреслити, що роль суб'єктів (Президент України, Уповноважений з

прав людини, народні депутати), уповноважених на звернення до Конституційного Суду з конституційним поданням про визнання того чи іншого нормативного акта неконституційним у зв'язку з порушенням ним прав і свобод людини, неоднакова. Так, практика діяльності органів конституційного правосуддя країн Європи свідчить, що «... ні посадові особи вищих органів державної влади, ні суди загальної юрисдикції не використовують можливості конституційного правосуддя щодо захисту прав і свобод людини так активно, як це роблять фізичні особи» [9, с. 76]. Як стверджує німецький фахівець у галузі конституційного права П. Геберле, «саме громадян слід вважати головними гарантами конституційних цінностей» [10, с. 59].

Висновки. У демократичному суспільстві на державу покладається обов'язок забезпечувати ефективний захист прав і свобод людини і громадянина від будь-яких порушень, у тому числі і від порушень внаслідок прийняття неконституційних положень законів або інших нормативних актів. У зв'язку з цим найважливішу роль у механізмі захисту прав людини відіграють органи конституційної юстиції. Саме через весь спектр повноважень, якими наділяється конституційна юстиція, можливе реальне гарантування конституційних прав людини.

Узагальнюючи результати дослідження, спрямованого на визначення напрямків удосконалення державного механізму захисту прав людини, важливо зазначити, що Конституційний Суд України, реалізуючи повноваження, визначені на законодавчому рівні, та інструменти доктринального характеру, можна вважати одним із найважливіших вищих державних органів влади з питань забезпечення та захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 6.
3. Петрів І. Конституционная юстиция в механизме защиты прав человека. *Закон и жизнь*. 2013. № 10/2 (262). С. 184–188.
4. Петрів І. М. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 1. С. 87–94.
5. Oleksander Kopylenko, Mykhailo Baimuratov and Inna Gryshova. (2018). The Phenomenon of Leadership in the Municipal Authority in Ukraine. In: Strielkowski W., Sustainable Leadership for Entrepreneurs and Academics. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham 151–162.
6. Бальцій Ю. Місцеве самоврядування в контексті діючої Конституції України. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 117–120.
7. Мищак І. М. Деякі питання удосконалення контрольної функції парламенту. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 3. С. 37–43.
8. Мищак І. М. Конституційно-правові аспекти реалізації народними депутатами України права законодавчої ініціативи. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2011. № 3. С. 56–61.
9. Владиченко С. Д. Проблеми формування ефективного механізму захисту прав і свобод людини Конституційним Судом України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 6 (44). С. 76.
10. Геберле П. Загальні проблеми конституційного права та Конституційного Суду на матеріалі «німецької моделі» із погляду на Україну. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. № 6. С. 59.

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). Konstytutsiya Ukrainy: priynyata na p'yatyi sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrainy 28 chervnya 1996 roku. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 30, St. 141 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). Pro Konstytutsiynyy Sud Ukrainy: Zakon Ukrayiny № 2136-VIII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 35, 6 [in Ukrainian].
3. Petriv, I. (2013). Konstytutsyonnaya yustitsiya v mekhanizme zashchyty prav cheloveka. *Zakon y zhyzn'*, 10/2 (262), 184–188 [in Russian].
4. Petriv, I. M. (2014). Konstytutsiynyy Sud Ukrainy v mekhanizmi zakhystu prav lyudyny. *Visnyk Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny*, 1, 87–94 [in Ukrainian].

5. Kopylenko, Oleksander, Baimuratov, Mykhailo and Gryshova, Inna. (2018). The Phenomenon of Leadership in the Municipal Authority in Ukraine. In: Strielkowski W., Sustainable Leadership for Entrepreneurs and Academics. *Springer Proceedings in Business and Economics*. Springer, Cham, 151–162.

6. Baltsii, Y. (2016). Mistseve samovryaduvannya v konteksti diyuchoyi Konstytutsiyi Ukrainy. *Yurydychnyy visnyk*. 2, 117–120 [in Ukrainian].

7. Myshchak, I. M. (2010). Some Issues of the Improvement of the Parliament's Control Function. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 37–43 [in Ukrainian].

8. Myshchak, I. M. (2011). Constitutional and Legal Aspects of the Legislative Initiatives

Realization by People's Deputies of Ukraine. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 56–61 [in Ukrainian].

9. Vladychenko, S. D. (2005). Problemy formuvannya efektyvnoho mekhanizmu zakhystu prav i svobod lyudyny Konstytutsiynym Sudom Ukrainy. *Byuleten' Ministerstva yustyttsiyi Ukrainy*, 6 (44) [in Ukrainian].

10. Heberle, P. (2001). Zahal'ni problemy konstytutsiynoho prava ta Konstytutsiynoho Sudu na materialy «nimets'koyi modeli» iz pohlyadu na Ukrainu. *Visnyk Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy*, 6 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 1 квітня 2020 р.